

УДК 140.8

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.40.3>

ОСВІТНІ ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ В ДОБУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Руслан Васильченко

*Національна академія Національної гвардії України
гуманітарний факультет, кафедрасоціально-гуманітарних дисциплін
майдан Захисників України, 3, 61001, м. Харків, Україна*

Олександр Данильченко

*Національна академія Національної гвардії України
гуманітарний факультет, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін
майдан Захисників України, 3, 61001, м. Харків, Україна*

Статтю присвячено вивченню освітніх пріоритетів формування світоглядної культури у добу глобалізації. Зазначено, що на попередньому етапі нашого дослідження нами було запропоновано визначення поняття «світоглядна культура».

Здійснено аналіз наукових джерел щодо визначення поняття «соціальні пріоритети».

Запропоновано таке тлумачення поняття «освітні пріоритети» – це багатоаспектний проєкт розвитку сучасної освіти, який узагальнює та впорядковує у своїй класифікації найбільш соціально значущі напрями її розвитку та одночасно враховує бажаний образ майбутнього соціуму.

Констатовано, що виходячи із запропонованого визначення поняття «освітні пріоритети», виявлення освітніх пріоритетів у формуванні світоглядної культури у добу глобалізації можна здійснювати на декількох взаємопов'язаних підставах. По-перше, виходячи із запитів суспільства щодо освіти у добу глобалізації. По-друге, враховуючи потреби реорганізації освіти у зв'язку із її переорієнтацію на формування світоглядної культури у добу глобалізації.

Проаналізувавши класифікації освітніх пріоритетів, підсумовано, що проблема формування нового розуміння світу та світосприйняття у світоглядній культурі у добу глобалізації тісно пов'язана та залежить від спрямування зусиль на отримання розумного балансу між національним і патріотичним та мультикультурним, між глобальним та локальним у світогляді сучасної людини.

Зазначено, що освітнім пріоритетом у формуванні світоглядної культури у добу глобалізації повинна стати демократична освіта і виховання, які органічно поєднують ідеї космополітизму та патріотизму.

Висловлено думку, що освітніми пріоритетами у формуванні світоглядної культури у добу глобалізації мають бути такі: розвинутість у людини усвідомлення всієї складності та багатогранності сучасного глобалізованого світу та її ролі і місця в ньому, а також здатності орієнтуватися та протистояти сучасним викликам та ризикам, поважаючи при цьому точку зору інших.

Констатовано, що в подальшому вивчення та аналіз освітніх факторів формування світоглядної культури у добу глобалізації ми будемо здійснювати із врахуванням вже визначених освітніх пріоритетів.

Ключові слова: світоглядна культура, соціальні пріоритети, освітні пріоритети, доба глобалізації, глобальна освіта і виховання, демократична освіта і виховання.

Постановка проблеми. На попередньому етапі дослідження нами було запропоноване таке визначення поняття «світоглядна культура»: це характеристика зрілості світогляду як відкритої динамічної цілісності, де показником зрілості є наявність визначеного

світовідношення, як вищого синтезу, у якому інтегруються усі його орієнтаційні і регулятивні компоненти і структури, усі його боки і рівні; показником функціональної ефективності, життєвої спроможності є готовність до змін і ризику, що характеризує здатність особистості до самовдосконалення і прийняття самостійних життєвих рішень із врахуванням нових умов і вимог соціокультурного життя і включає до себе здатність як адаптуватися до змінених умов життя з мінімальними духовно-особистісними втратами, так і здатність освоєння і продукування нових знань і духовних цінностей, здатність досягати нові життєві смисли як оцінно-пояснювальні, інтегративно-орієнтаційні, мотиваційно-спонукальні джерела для творчого становлення і розвитку власної індивідуальності, з дотриманням вимог людської гідності, які, разом із сформованістю відповідального і продуктивного принципового ставлення до світу у цілому, є показниками «міри людяності» світогляду [1].

Тепер постає необхідність визначення освітніх пріоритетів формування світоглядної культури у добу глобалізації.

З метою визначення вказаних пріоритетів спочатку необхідно дослідити значення поняття «освітні пріоритети». А також ми вважаємо, що доцільно розглянути філософські погляди щодо сутності та змісту поняття «пріоритети».

Відтак така етапність нашого дослідження дозволить запропонувати та обґрунтувати наш погляд на зазначену тематику.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Здійснивши аналіз наукової філософської літератури, можна зазначити, що О.Я. Надибська поняття «соціальні пріоритети» трактує як рушійну силу складної нелінійної соціальної системи, як рівнодіючу константу провідних цінностей, спрямованих на відтворення та розвиток суспільства» [2, с. 7]. На її погляд, система пріоритетів спрямована за такими двома векторами. Перший – спрямований на описання найбільш значимих для суспільства цінностей. А другий вектор спрямований в сторону осмислення простору відторгнення.

Перший прямо вказує на найважливіші пріоритети, яке суспільство намагається відтворювати, а другий – на ті феномени, які суспільство вважає недоцільним реалізовувати через механізми відтворення [2, с. 18].

Також О.Я. Надибська у своїх працях обґрунтовує множинно-композиційну природу пріоритетів, їх багатоаспектність і нелінійність та, враховуючи, що людина є соціальною істотою і не може повноцінно розвиватися поза соціумом, комунікативний характер їх створення.

Мета статті – на сучасному етапі розвитку людства визначити освітні пріоритети формування світоглядної культури у добу глобалізації.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку філософської науки поняття «пріоритет» близьке по значенню із такими поняттями, як цінність, ієрархія, парадигма. Під час детального дослідження цих понять необхідно зануритися у дослідницьке поле, в якому розглядаються як певні теоретичні проблеми, так і можливість прогнозувати подальший розвиток соціуму та намагатися корегувати соціальний розвиток завдяки підтриманню певних елементів у системі соціальних пріоритетів.

Узагальнивши надбання сучасної філософської науки, ми вважаємо, що поняття «освітні пріоритети» можна визначити як багатоаспектний проект розвитку сучасної освіти, який узагальнює та впорядковує у своїй класифікації найбільш соціально значущі напрями її розвитку та одночасно враховує бажаний образ майбутнього соціуму. До цієї класифікації належить як бажана концепція освіти, так і бажаний образ самої людини.

Складний та багатоаспектний характер такого проекту зумовлений саме тим, що у ньому комплементарно і, водночас, нелінійно поєднуються запити розвитку суспільства,

людини і самої освітньої парадигми, до того ж і усі ці запити є багатоаспектними і складно структурованими.

Виходячи із запропонованого визначення, виявлення освітніх пріоритетів у формуванні світоглядної культури у добу глобалізації можна здійснювати на декількох взаємопов'язаних підставах. По-перше, виходячи із запитів суспільства щодо освіти у добу глобалізації. По-друге, враховуючи потреби реорганізації освіти у зв'язку із її переорієнтацію на формування світоглядної культури у добу глобалізації. Причому і у першому, і у другому випадках потреби людини будуть представлені як опосередковано, так і безпосередньо.

Щодо першого підходу, то він вже набув у філософії освіти достатнього опрацювання. Вихідні системоутворюючі ідеї, де визначаються освітні пріоритети, покладені в основу діючої концепції освіти ХХІ століття, яка розроблена комісією ЮНЕСКО. Тут, на підставі синтезу основних положень доповіді «Вчитись, щоб бути», яка була підготовлена для ЮНЕСКО такими науковцями як П. Друкер, П. Фрейре та доповіді Римського клубу під назвою «Немає межі навчанню», підготовленої Д. Боткіним, М. Ельмандирою, М. Малійцем, визначено чотири стратегічні цілі освіти протягом усього життя: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися жити. У сукупності вони і задають головний пріоритет освіти для ХХІ століття – «вчитися, щоб бути», в якому поєднуються особистісне призначення освіти і її орієнтація на майбутні стани суспільства, які в період навчання покоління, яка підростає та набуває досвіду, тільки починають складатися. «Освіта, яка у якості головної мети має «вчитися, щоб бути», постає вже не як освіта на все життя, а як освіта, протягом усього життя, тобто як освіта безперервна і така, що розвиває креативний потенціал особистості. Завдання освіти, заснованої на цінностях креативності, дуже влучно схарактеризував американський психолог А. Маслоу: «ми повинні навчити людей бути креативними... , щоб вони були готові прийняти нове, уміли імпровізувати... Настав час нової людини, людини, здатної відірватися від свого минулого, що відчуває в собі силу, мужність і впевненість, щоб довіритися тому, що диктує ситуація, здатної якщо знадобиться, вирішувати проблеми, що стали перед нею шляхом імпровізації, без попередньої підготовки» [3, с. 185]. Ці стратегічні цілі покладаються в основу усіх сучасних освітніх проєктів. Саме ця концепція заклала підвалини для формування особистісної освітньої парадигми.

Слід зазначити, що ті суспільні процеси, які відбувались наприкінці ХХ століття, призвели до великих змін у соціокультурній сфері. Глобалізація та інформаційна революція сприяли тому, що конфігурація освітніх пріоритетів такої особистісної освітньої парадигми набувають все більшої визначеності.

На думку І.В. Степаненко, сучасне суспільство можна охарактеризувати як суспільство знань. Але не можна стверджувати, що ці знання є константою, їх обсяг постійно збільшується, а вони самі постійно оновлюються. Тому постає необхідність підготовки до подальшої професійної діяльності такого фахівця, який би мав інноваційний потенціал, а також бажання постійно навчатися та самовдосконалюватися.

А сучасні глобальні проблеми, які потребують координації зусиль усього суспільства та не можуть бути відкладені на майбутнє, потребують таких ціннісних засад сучасної освітньої парадигми як гуманізм, відповідальність, демократизм, креативність. Відтак І.В. Степаненко зазначає: «Сучасні стратегічні цінності освіти, які засадничені принципами гуманізму і демократизму, вимагають зміни авторитарно-дисциплінарної моделі педагогічної практики на особистісно зорієнтовану» [4, с. 183].

Такі ціннісні орієнтації мають своє відображення у нашому законодавстві, а саме у Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту».

Необхідність переорієнтації сучасної освіти на формування світоглядної культури може сприйматися як відповідь на всі ці історичні виклики, перед якими вона постала у добу глобалізації, оскільки пріоритети освіти у цю епоху зосереджені навколо вирішення питань світоглядного характеру – а саме сформувати у здобувачів освіти нове розуміння світу і нове світовідношення.

Сьогодні все більше науковців зазначають, що глобальне навчання і виховання є основою формування нового розуміння світу і нового світовідношення.

Відтак можна дійти висновку, що глобальне навчання і виховання формують новий спосіб мислення і навчання, який робить неможливим сприйняття локальних даностей.

Саме через глобальне навчання формується вміння бути толерантним до носіїв інших цінностей та відповідальним за свої вчинки, здатність до міжкультурної взаємодії та до рефлексії власної ідентичності. На наш погляд, завдяки глобальному навчанню та вихованню людина визначається із власною світоглядною позицією, формує свої уявлення та судження про світ та про суспільні процеси, які в ньому відбуваються, а також вчиться оцінювати переваги та ризики таких процесів.

Проаналізувавши класифікації освітніх пріоритетів, можна підсумувати, що проблема формування нового розуміння світу та світосприйняття у світоглядній культурі у добу глобалізації тісно пов'язана та залежить від спрямування зусиль на отримання розумного балансу між національним і патріотичним та мультикультурним, між глобальним та локальним у світогляді сучасної людини.

Окремою проблемою пріоритетної освітньої діяльності є поєднання національного і патріотичного виховання із демократичним.

У сучасному світі, де відбуваються глобалізаційні процеси, демократична освіта і виховання сприяють формуванню світогляду людини, в основу якого покладена толерантність. А це відповідає сьогоdnішнім реаліям та викликам мультикультуралізму.

Отже, концепція демократичного виховання, як доводить А. Гутман, «закликає громадян надавати підтримку не мінімальним, а високим стандартам громадянського виховання у школах, щоб дати змогу усім дітям відчувати переваги статусу вільних та рівних громадян» [5, с. 165].

Відтак, враховуючи, що сучасна демократична освіта має повинна сприяти формуванню таких цінностей, як толерантність та визнання, то перед нами постає таке питання – демократичне виховання підтримує космополітизм чи патріотизм? На думку А. Гутман, перевага сьогодні віддається концепціям егалітарного ліберального космополітизму і республіканського патріотизму. Ми погоджуємося з такою точкою зору, проте вважаємо, що ані концепція егалітарного космополітизму, ані концепція республіканського патріотизму не можуть самі по собі стати достатнім підґрунтям для організації та проведення виховної діяльності у добу глобалізації. На наш погляд, ці концепції повинні розглядатися як складові демократичного виховання, які взаємодоповнюють одна одну.

Концепція демократичної освіти та виховання здатна нівелювати недоліки як егалітарного космополітизму, так і республіканського патріотизму.

Відтак освітнім пріоритетом щодо формування світоглядної культури у добу глобалізації повинна стати демократична освіта і виховання, які органічно поєднують ідеї космополітизму та патріотизму.

Отже, аналіз наукових джерел дозволяє підсумувати, що сьогодні як глобальна освіта і виховання, так і демократична освіта і виховання комплементарно пов'язані із інтеркультурною освітою в якості освітніх пріоритетів щодо формування світоглядної культури у добу глобалізації. Дуже переконливо із цього приводу висловився Е. Морен,

наголошуючи на тому, що усвідомлення єдиної планетарної долі віднині зв'язує усіх людей одне з одним, тому проблема взаєморозуміння є визначальною для людства і має розглядатися як одна з основних для освіти [6, с. 78]. На думку видатного філософа, саме глибоке усвідомлення людиною основоположного права інших на власні погляди та переконання, які інколи можуть протирічити вашим, є основою взаєморозуміння та взаємоповаги.

Підсумовуючи викладене, ми вважаємо, що освітніми пріоритетами у формуванні світоглядної культури у добу глобалізації мають бути такі: розвинутість у людини усвідомлення всієї складності та багатогранності сучасного глобалізованого світу та її ролі і місця в ньому, а також здатності орієнтуватися та протистояти сучасним викликам та ризикам, поважаючи при цьому точку зору інших. Важливими знаряддями для досягнення цих стратегічних цілей освіти мають стати глобальна освіта і виховання, які спрямовані на формуванні і розвиток цивілізаційних компетентностей і комплементарно пов'язані із інтеркультурною освітою як наскрізним принципом організації освіти протягом усього життя, яка внутрішньо пов'язана із гуманізацією, демократизацією освіти та орієнтацією на розвиток і розкриття креативного потенціалу людини і як особистості, і як громадянина – громадянина своєї країни і громадянина світу.

Щодо визначення освітніх пріоритетів з точки зору потреб реорганізації освіти у зв'язку із її переорієнтацією на формування світоглядної культури у добу глобалізації, то вони можуть бути розглянуті як форми конкретизації відповідних загальних освітніх пріоритетів. У свою чергу, така конкретизація спрямовує фокус уваги науковців на площину визначення освітніх факторів формування світоглядної культури у добу глобалізації.

З нашої точки зору, розрізнення пріоритетів і факторів є достатньо умовним. Вони не можуть існують як щось відокремлене одне від одного в освітньому процесі. Проте процес аналізу їх розрізнення дозволяє при детальному їхньому вивченні спрямувати увагу або на стратегічні цілі освітньої діяльності у їх взаємозв'язку з потребами розвитку людини і суспільства у добу глобалізації, або на засоби, які можуть забезпечити реалізацію таких цілей. Проте слід зазначити, що у процесі діяльності цілі та засоби завжди знаходяться у корелятивному взаємозв'язку. А тому тільки їх узгодженість може забезпечити успішність і продуктивність відповідної діяльності. Отже, в подальшому вивчення та аналіз освітніх факторів формування світоглядної культури у добу глобалізації ми будемо здійснювати із врахуванням вже визначених освітніх пріоритетів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У науковій статті вивчено освітні пріоритети формування світоглядної культури у добу глобалізації. Запропоновано наше визначення поняття «освітні пріоритети». Зазначено, що освітнім пріоритетом у формуванні світоглядної культури у добу глобалізації повинна стати демократична освіта і виховання, які органічно поєднують ідеї космополітизму та патріотизму. Подальшим етапом дослідження планується вивчення та аналіз освітніх факторів формування світоглядної культури у добу глобалізації із врахуванням вже визначених нами освітніх пріоритетів.

Список використаної літератури

1. Васильченко Р.В., Данильченко О.А. Світоглядна культура як теоретичний конструкт і її специфіка в добу глобалізації. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2021. Випуск 38. С. 21–29.
2. Надибська О.Я. Феномен соціальних пріоритетів: ціннісно-епістемологічний вимір : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук : спец. 09.00.03. Київ, 2011. 38 с.
3. Маслоу А. Психологія бытия : книга / пер. с англ. О. Чистякова. Киев : Ваклер. 1997. 304 с.
4. Філософія освіти / За заг. ред. В. Андрущенко, І. Предборської. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 2009. 329 с.

5. Гутман А. Демократичне виховання. *Виклик глобалізації* : збірник наукових праць. Київ : Стилюс, 2001. С. 163–168.
6. Морен Э. Образование в будущем: семь неотложных задач. *Синергетическая парадигма. Синергетика образования* : сборник научных трудов. Москва : Прогресс-Традиция, 2007. С. 70–87.

EDUCATIONAL PRIORITY OF THE FORMATION THE WORLDVIEW CULTURE IN THE ERA OF GLOBALIZATION

Ruslan Vasylchenko

*National Academy of the National Guard of Ukraine,
Faculty of Humanities, Department of Social Sciences and Humanities
Zakhysnykiv Ukrainy Square, 3, 61001, Kharkiv, Ukraine*

Oleksandr Danylchenko

*National Academy of the National Guard of Ukraine,
Faculty of Humanities, Department of Social Sciences and Humanities
Zakhysnykiv Ukrainy Square, 3, 61001, Kharkiv, Ukraine*

The article is devoted to educational priority of the formation the worldview culture in the era of globalization. There was proposed the definition of the concept “worldview culture” at the previous stage of our research.

Moreover, there was conducted the analysis of scientific resources on the determinization of the concept “social priority”.

The author proposed the definition of “social priority” where it was determined that “social priority” was multi-aspect project of modern education development which generalized and organized in the classification the most socially valuable directions of its development and simultaneously considered the desired image of future society.

The article pointed out that due to the proposed definition of “educational priority” the process of distinguishing of educational priorities in the formation of worldview culture in the frames of globalization can be implemented under several interrelated consequences. Firstly, there was a need to consider the requests of society concerning education in the frames of globalization; secondly, it was required to consider the needs of reorganization of education due to its reorientation directed at the formation of worldview culture in the era of globalization

Having analyzed the classifications of educational priorities it was summed up that the problem of the formation of new level of understanding the world as well as world outlook in worldview culture in the era of globalization were closely connected and depended on directing the aims at the receiving intellectual balance between national, patriotic, and multicultural as well as between global and local in the frames of modern human worldview.

The article highlighted that the educational priorities in the formation of worldview culture in the era of globalization had to be directed at the democratic education and upbringing which seamlessly connected the ideas of cosmopolitanism and patriotism.

The author expressed the idea that educational priorities in the formation of worldview culture in the era of globalization had to be the following: development of human understandability concerning the whole range of complications and complexities of modern globalized world, its role, and its place in the world as well as the ability to orientate and confront contemporary challenges and risks respecting other people’s views at the same time.

It was determined that further research and analysis of educational factors of the formation of worldview culture in the era of globalization would be implemented considering educational priorities which had been already distinguished.

Key words: worldview culture, social priorities, educational priorities, era of globalization, global education and upbringing, democratic education and upbringing.